

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך כ, תשכ"ט

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מחיי המלים

עז. פלב לב, חתלתול

ב"הארץ" לזאב יעבץ, חלק ד', ירושלים תרנ"א
מציץ העורך בין שאר שמות הקטנה את השמות פלב לב¹
וחתלתול.

ב"האור" מג' באב תרנ"א, ברשימה על "הארץ" חלק
רביעי, מעיר העורך א' בן-יהודה:

... מהיצורים החדשים שהשתמש בהם החכם יעבץ בחלק

הזה של הארץ נזכיר השמות פלב לב (כלב קטן) וחתלתול (חתול
קטן), והוא על פי הכלל אשר קבע החכם הנזכר, כי משקל
"פעלעל" הוא ל"הקטנה", אף כי עוד אין הדבר ברור, ורבים
מחכמי הדקדוק, ובפרט האחרונים, הסכימו להפך כי המשקל
הזה הוא ל"הגדלה"...

ב"האור" מכ' בכסליו תרנ"ג חוזר אב"י לעניין זה:

כבר הוכחתי פעמים רבות, כי לא פעלעל, ולא פלפל,
ולא פעלית, ולא פעלולית אינם הקטנה אמתית, אף כי לפעמים
בא ההקטנה באחד מהמשקלים האלה, כמו שיש בכל לשון יוצאים
מהכלל, כמו שיש הרבה שמות ממין זכר ברבוי נקבה, והרבה

---

1) על פלב לב ראה חוברתי "לשון בתחייתה", "לשונונו לעם"
קסט—קע עמ' יט ; ר' מירקין, לל"ע קעה, עמ' לא ; י' אבינרי, "על
פלב לב כוזב", לל"ע קפ. י' אבינרי מפריד את הסברה, ש'פלב לב' אינו
חידוש לשון של ימינו. אף הוא מייחס חידוש זה לזאב יעבץ.

משקלים המורים על מושג אחד ובכל זאת באו לפעמים
בכונה אחרת...

בהמשך דבריו מביע אב"י את סברתו לגבי משקל
ההקטנה ה"אמיתית":

אם נקח... למשל אגוז, שפוד, ונכפיל עה"פ ונוסיף
יו"ד, נמצא הצורות האלה: אגוגיז, שפופיד, והוא לפי דעתי
משקל ההקטנה האמתית בלשוננו, וראיה לדבר כי גם בלשון
ערבית יש משקל כזה להקטנה, אלא ששם נשתנה וא"ו החולם
ליו"ד, למשל השם "שפוד" שגם בערבית משמעתו כמו
בעברית, נמצא בערבית בהקטנה שפיפיד, פעה"פ בפתח, ופרושו
הוא שפוד קטן, דק, ואולי גם בעברית יתר נכון לאמר אגיגז,
שפיפיד, חתיתיל (חתול קטן) פליליב (כלב קטן), יליליד (ילד
קטן).

בגיליון הבא של "האור", בכ"ז בכסליו, במאמר
"תחבולה להיות סופר" מתבדח החותם "הסופר הנעלם" על
חידושי לשון שונים, וביניהם על חידושי יעבץ:

...וע"כ בידיים בלתי רועדות כתבתי ספורי אשר
ראשית דבריו היו: "כלבלב קטנין ארך השערות הדומית
לנוצות היענה צבע רקמתים" וכו'. מה אאריך את נפשיכם,
חביבי הקוראים, אניד לכם בקצרה: כי בספורי זה קניתי
שם בלשן ורומנסת כאחד, והגני, כידוע לכם, נמנה בחוג
הסופרים האלו בשורה ראשונה... ומדוע זה תתרשלו אתם
חביבי הקוראים מלעשות כמוני? קראו לסוס קטן סוסיס,
לחמור חכם חמרמר, לגמל מהודר גמלמל, ותהיו לסופרים
בישראל.

ב"הצבי" מי"ד בתשרי התרמ"ט היבאה כתבה על "חג
מלכנו שולטן עבד אלחמיד ירום הודו!" ובה נאמר בין
השאר ²:

... ושם באו כל גדולי העיר וראשי העדות לקבל פני
כבוד הפחה, ולברך את הדרת השולטן ליום עלותו על כסא
המלכות. ובערב היו חוצות העיר מאירים מהתאורה אשר הכינו
על בתי הפקודות ורבים מבתי יחידים.
ובהערה למלה תאורה:

המשקל הזה בשרש אור, כמו תשובה משוב, תרומה
מרום, דעתנו ליחד להדלקת אורים רבים לכבוד איזה חג ושמחה,
אילומינציון בלעה, וכן בערבית: תנויר מן נור.

ע. טרי

במדור "הלשון" ב"הצבי" מכ"ז בטבת אתתכ"ח לחורבן
(תרנ"ז) כותב לעורך החותם בן יצחק מלונדון:

ואגב אעירו על מושג אחד מאד רגיל ושגור על פינו
יום ויום ובכל השתדלותי ועמלי לבקשו באוצר לשוננו לא
מצאתיו, והוא המושג frisch, שלא נוכל לתרגמו עברית ברור
ומדויק, המלה "חדש" איננו מתרגמו כראוי כי גם מה שאיננו
חדש יוכל היות frisch. יש מתרגמים "לח". אבל גם בדבר
שאינו בו לחות שייך המושג, וגדולה מזו שבכל השפות החיות
ישנם תרגומי המלים הנ"ל מעברית אבל לעברית שלנו חסר
מושג כללי ביתר? אולי אדוני יוכל לברר לי הלכה זו.

---

2. אני מודה לעידו בסוק, שהפנני למקום זה.

והעורך משיב :

את המושג „פריש“ באשכנזית, לאמר שנעשה מזה זמן מעט, אנו מתרגמים פה בהמלה טרי, „ומכה טריה“, אשר בערבית כך משמעתה.

א' ספיר, במכתבו ב„הצבי“ מי' אדר א' תרנ"ו, מעיר

בין השאר :

ע"ד השם טרי להמושג „פריש“ באשכנזית ראוי הוא ומתקבל, אף כי השם בעיקרו מורה על הלחות והרטיבות..

פ. אהדה

ב„הצבי“ מי"ח אדר"ב אלף ותתל"א לחורבן (תר"ס), נענה בוקי בן יגלי לקריאת העורך לשמוע עצות מפי כל החפץ בתקון הצבי ושכלולו וכותב בין השאר :

טרם ספרי לפני הקוראים את אשר קרני עלי להודיעם כי משוגע אני לדבר אחד : יש לי תאוה לדבר בביתי רק עברית, ואשתי כבר הסכימה למלא תאותי זאת רק בתנאי כי כל מלה אשר לא תדע בעברית עלי לאמר לה וגם להגיד לה את כל נטיותיה ומוצאה באר היטב. בשעת המעשה תפצה אשתי לאמר לי „סימפאטיע“ ותשאלני : איך אומרים בעברית „סימפאטיע“ ? אנכי נזכרתי תיכף כי עורך „הצבי“ כותב ע"ז „אהדה“ אך איך קוראים זה בדבור בנקודות ? ומאין מוצאה ? — החילותי לגמגם לה אה... אה... ולא מצאתי את ידי ואת רגלי. „אהא“ ! קראה אשתי בשמחת נצחון, אמרתי לך כי לא יתכן לדבר רק עברית ! כי הרבה מלים חסרות בה, ועתה אמור נא לי איך אומרים סימפאטיע ! „רבש"ע“, צעקתי מנהמת לבי,

„שלח נא את הצרות האלה על ראש ה„מטהרים“ וידעו איך
לצעוק על ה„מרחיבים“ — המרחיבים“ על העיזים „לחדש מלים“
— ואשתי עומדת על גבי וקוראת בגחוך, „נו, אָה, אני חפצה
לאמר ... הלא לא תרצה שאוציא מפי דבור לא־עברי, „אהדה“.
מנין לך המלה הזאת? ואיך אומרים למשל: איך סימפאטיזיר?
אני מאהדת? הוצאתי את גליוני הצבי מארגוני ואחל לחפש,
והראתי לה: הנה כתוב הדר בהצבי! והצבי מנין לו הא?
שאלתני ...

ובעל המכתב מסיים:

והגני עורך עתה הצעה ובקשה ... והיא: הואיל נא,
אדוני העורך, בכל פעם אשר תכתוב בהצבי מלה מחודשת,
לנקד אותה ולהודיע מקורה ונסיותיה בהערה, ונקיתי הפעם
מתלונת אשתי.

לאחר זמן מה, בא' באב תר"ס, מבליע יודילוביץ'
ב'מחזה מימי הפרשים בארפה', המתפרסם בהמשכים ב'הצבי',
פסקה זו:

אם היה זה עוד תשוקתו להמצא עוד זמן מה בקרבת
תכשיטו היקר או היה זה מפני רגש אהדה אליה שתפס מקום
בלב במשך הזמן הקצר הזה, בין כך ובין כך ...
ההערה למלה אהדה היא:

אהדה [כך. בניקוד] Sympathie.